

UN BILANȚ: PROIECTUL „CERCURI DE LECTURĂ” LA 10 ANI DE LA LANSARE

Profesor Monica Onojescu,
Asociația profesorilor de limba și literatura
română „Ioana Em. Petrescu ”

Proiectul „Cercuri de lectură” a fost inițiat în 2004 de un grup de 20 de profesori de română, în contextul unei acute crize a lecturii în școală, cu scopul de a oferi o alternativă la lectura didactică, eșuată într-un păgubos model poststructuralist.

Pornind de la studii recente de teoria lecturii și de la experiența unor țări cu tradiție în didactica lecturii, în linii mari, proiectul își propunea ca obiective: a. Stimularea interesului pentru lectura (în special a cărții de literatură) prin apropierea empatică de literatură cu valorificarea imaginației și a laturii emoționale a cititorilor, în cadrul comunităților/cercurilor de elevi; b. abordarea literaturii ca „iluminare” a experienței în sensul înțelegerii acțiunilor umane ca tipar pentru înțelegerea propriei vieți; c raportarea critică la valorile prezente în cărțile citite.

Stabilite obiectivele comune, fiecare dintre cei 20 de profesori și-a construit propriul proiect, adaptându-l la grupul de vârstă, așteptările și comportamentul față de lectură ale propriilor elevi. Proiectele au fost aplicate în anul școlar 2004 – 2005.

Odată cu evaluarea pilotării a apărut ideea completării activității practice cu obiective specifice ce țin de cercetarea – acțiune.

În anii care au urmat, proiectul s-a dezvoltat atât pe orizontală, cu înființarea a noi cercuri de lectură și cu diversificarea acțiunilor în care sunt implicați elevii și profesorii, cât și pe verticală, cu propunerea unor probleme de cercetare la fiecare 2-3 ani.

Din 2005 proiectul este orientat de un grup de specialiști: Paul Cornea, Liviu Papadima, Florentina Sâmișăian de la Universitatea București; Alina Pamfil,

Sanda Cordoș de la UBB, Cluj și Charles Temple, profesor american, unul dintre autorii programului Lectura și Scrierea pentru Dezvoltarea Gândirii Critice.

În prezent proiectul dezvoltă următoarele componente:

- cercuri/ateliere/cluburi de lectură și scriere care funcționează pe bază de voluntariat

ca activități extracurriculare;

- cursuri de formare pentru cei care doresc să se implice în proiect, livrate fie numai de către ANPRO, fie în parteneriate cu Institutul Cultural Român, inspectorate, CCD-uri, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, UBB, Cluj;

- acțiuni de amploare la nivel local, județean și, în ultimii patru ani, la nivel național, cu scopul formării unui curent de opinie în favoarea lecturii („gale” ale lecturii, mitinguri „Pro lectura”, deschideri și închideri simultane ale cercurilor, activități dedicate „Zilei lecturii”, concursuri de scriere creativă, *Lecturiade ale elevilor* etc.);

- cercetare didactică materializată în cele trei *Lecturiade* cărți narative de didactica lecturii, în lucrări de masterat sau doctorate, în articole publicate în „Perspective” și, din 2008, în „Revista cercurilor de lectură”, precum și în comunicări și ateliere susținute în secțiuni aparte în cadrul simpozioanelor anuale ale asociației.

Proiectul

Două sunt principalele motive care ne-au determinat să facem în acest an o privire retrospectivă asupra a ceea ce s-a întâmplat pe parcursul anilor în proiect. Primul, proiectul a intrat în cel de-al zecelea an și credem că se cuvine să atragem atenția asupra faptului. E drept că am specificat că este un proiect cu durată nedeterminată, dar în România în care sunt rare inițiativele duse la bun sfârșit sau urmărite cu consecvență pe parcursul mai multor ani, credem că un deceniu de existență este o vârstă care trebuie sărbătorită, măcar prin prisma unui bilanț, sperăm noi, de etapă.

Al doilea este descoperirea oarecum neașteptată a menționării de câteva ori a proiectului ca exemplu de bune practici pentru țara noastră în 2011 în raportul *Predarea citirii în Europa: Contexte, politici și practici / Teaching Reading in Europe. Contexts, Policies and Practices* din 2011 (eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/...).

Faptul e cu atât mai îmbucurător, cu cât țara noastră, alături de Bulgaria, se află aproape întotdeauna pe lista cu „exemple negative”, culminând cu informația, reluată de mai multe ori în cadrul raportului că 40% dintre elevii din țara noastră cu vârsta între 14- 15 ani intră în categoria „iliteraților”, adică a celor care nu au deprinderi elementare de comprehensiune și interpretare a unui text.

Ideea a fost lansată la Simpozionul de didactică din 2012. Tot acolo s-a făcut o primă listă cu întrebările la care trebuia să se răspundă: Ce au câștigat copiii, frecventând cercurile? În ce fel s-ar putea măsura aceste câștiguri? Care au fost câștigurile sau, dimpotrivă, pierderile celor care au coordonat cercuri/ateliere, au inițiat campanii de promovare a lecturii ori au făcut cercetare didactică? Cum sunt apreciate formările în cadrul proiectului? Cum și cât din experiența cercurilor a intrat în activitatea de la clasă? Cu ce rezultate? Ce a câștigat sistemul dintr-o altfel de abordare a lecturii? În ce măsură partea de noutate de acum zece ani a proiectului – lectura de plăcere -, preluată în ultimul timp de librării și biblioteci, se datorează parteneriatelor acestor instituții cu coordonatorii de cercuri? Care este impactul cărților publicate în proiect? Cât de realiste mai sunt în contextul actual scopul și obiectivele de acum 10 ani? În ce măsură este apreciată noua direcție a proiectului care presupune deschiderea spre înțelegerea și interpretarea oricărui fel de texte? Cum este apreciată pledoaria noastră pentru introducerea atelierelor de lectură/scriere ca opționale

în curricula școlară? Care ar fi viitorul unui astfel de proiect? Tot atunci au fost stabilite obiectivele, instrumentele, etapele și principalele activități.

Obiectivele sunt: a. adunarea informațiilor care permit un bilanț; b. prelucrarea informațiilor, selectarea de practici semnificative; c. editarea volumului *Lecturiada 4* prin care se valorifică rezultatele; d. punerea în discuție a rezultatelor la ediția a XIV-a simpozionului de didactică și lansarea *Lecturiadei 4*.

În ceea ce privește specificul, s-a decis că va fi unul dominant orientat spre prezentarea unor experiențe concrete însoțite de o reflecție asupra procesului și rezultatelor. În măsura posibilităților, însă ar fi de dorit să se adune și informații de ordin cantitativ (numărul de cercuri, numărul de elevi, tipul de școli, vârsta elevilor, interesul pentru anumite teme, cărțile cele mai citite etc.).

Ca instrumente se vor folosi: chestionarul, interviul, focus grup, autoevaluarea, studiul de caz, analiza materialelor proiectului (studii, articole publicate în cele trei *Lecturiade*, în „Revista cercurilor de lectură” și în cărțile simpozionului. La acestea se mai adaugă analiza produselor elevilor: feedback-uri, texte scrise pentru concursurile de scriere creativă, reviste „Pro lectura”, cărți prezentate în rubrica *Bun de lectură*, din „Revista cercurilor de lectură” etc.).

La simpozion s-au avansat și propuneri pentru viitoarea structură a *Lecturiadei 4*: o primă parte care va conține relatarea unor experiențe relevante ar urma să fie însoțită de un DVD cu anexe (materiale ale elevilor, lista cu adresele cercurilor de lectură, adrese de bloguri și site-uri, liste de cărți citite în cercuri, glosar cu descrierea strategiilor de succes etc.).

În ianuarie 2013 pe grupurile de discuții și pe site-ul asociației a fost postat apelul prin care au fost făcute publice scopul, obiectivele și calendarul activităților. Ne adresăm tuturor celor care, în cei 10 ani, au avut o legătură cu „Cercurile de lectură” fie în calitate de autori (ai proiectului în forma inițială, autori ai unor studii de cercetare didactică), de coordonatori de cercuri, de promotori ai unor activități de promovare a lecturii sau chiar neconducând cercuri au fost influențați în activitatea de la clasă de „filozofia” proiectului. Toți cei cărora ne adresăm erau solicitați să participe la această acțiune în triplă calitate: a. de respondenți; b. de evaluatori (conceptori de instrumente de evaluare și operatori de date) ai elevilor din propriul cerc și de autori ai viitoarei *Lecturiade 4*, selectând din propria experiență practicile cele mai interesante, urmate de reflecția asupra rezultatelor. În prima jumătate anului 2013 au fost trimise pe grupuri și postate pe site patru chestionare prin care am intenționat să obținem date pentru o evaluare atât cantitativă cât și calitativă a proiectului. Primul, cu trei părți: motivele participării, implicarea personală și o evaluare globală, a avut ca scop o evaluare generală a

proiectului, de la realismul scopului și obiectivelor, până la aprecierea direcțiilor de dezvoltare; de la aprecierea bazei teoretice și a sprijinului acordat de experți până la aprecierea materialelor proiectului. Următoarele detaliază problemele din primul, axându-se mai aplicat pe *Consilieri și cercuri*, al doilea; pe *Cărți și cititori*, al treilea; pe acțiuni de promovare a lecturii și transferarea practicilor din cercuri la clasă, al patrulea.

Intre iulie și octombrie 2013 s-au adunat informațiile și s-a făcut o primă prelucrare a datelor, s-a făcut lista autorilor, s-a stabilit structura cărții asupra căreia s-a revenit de câteva ori și s-au elaborat materialele narrative, supuse unei interevaluări în cadrul grupului.

La primul chestionar au răspuns un număr suficient de persoane (105) încât să putem trage unele concluzii. La celelalte, numărul respondenților a scăzut. Principalul motiv a fost tipul de chestionar aplicat: foarte stufos, cu solicitarea răspunsurilor deschise în majoritatea situațiilor, dublate de solicitarea unor informații precise, referitoare nu numai la momentul prezent, ci și la anii anteriori. La acestea se mai adaugă și dificultatea punerii în practică a „rolurilor” de respondenți, pe de o parte, și de evaluatori ai elevilor din propriul cerc, pe de altă parte.

Totuși, aplicarea chestionarelor nu a fost în întregime un eșec, pentru că a permis să se autoselecteze viitorii autori ai *Lecturiadei*, cu alte cuvinte cei 40 – 50 de oameni care formează „nucleul tare” al proiectului. În afară de aceasta s-au adunat foarte multe informații, care pot fi exploatate în viitor.

Deși nu am izbutit să aflăm numărul cercurilor care funcționează în prezent, nici să facem o listă cu adresele de site și blogurile cercurilor, nici una cu „produsele” cerchiștilor (cărți, reviste), putem avansa, cu o anumită aproximație, anumite date. În acest scop coroborăm răspunsurile la chestionare cu date din rapoartele narrative anuale sau din multele aplicații depuse la minister, fundații, consilii județene și primării prin care solicitam sprijin financiar pentru desfășurarea diferitelor activități de promovare a lecturii. Înainte de a trece mai departe, nu pot să nu menționez că, în majoritatea cazurilor, am fost refuzați.

În ceea ce privește rezultatele în plan cantitativ, mă voi opri doar la trei situații. Prima se referă la numărul persoanelor care au participat la cursurile de formare (inițial profesori de română, apoi învățători, profesori de limbi moderne, bibliotecari școlari și documentariști). Între 2006 – 2012 s-au desfășurat trei programe de formare, susținute prin voluntariat de inițiatorii proiectului în București și în 14 județe. Acestea sunt: *Cercuri de lectură* (24 de ore); *Lectură metodică/lectură cursivă* în parteneriat cu inspectoratele și Casele Corpului Didactic (44 de ore); *Ateliere de lectură/Ateliere de scriere* (129 de ore), pe platformă și față în față, la care, în prima fază, s-au autentificat 125 de profesori și învățători din 23 de județe. Între 2007 - 2010 au fost concepute și livrate la solicitarea Institutului Cultural Român trei programe de câte 60 de ore, vizând lectura pentru învățătorii și profesorii care predau în limba română în țările din jurul României.

La acestea se mai adaugă încă trei acțiuni de promovare a proiectului, susținute de minister de data aceasta, la Cluj în 2005; la Baia Mare în 2006 și la Călărași în 2007, asimilate de participanți cu sesiuni de formare. În urma unui calcul sumar estimăm că la aceste programe au participat cel puțin 1500 - 2000 de persoane, și, chiar dacă o mare parte dintre ei nu s-au implicat direct în program, există nenumărate mărturii asupra faptului că „filozofia” proiectului nu i-a lăsat indiferenți.

A doua situație se referă la numărul de elevi implicați în proiect. Mă voi opri la un singur caz. La concursul de portofolii online, *Lecturiada 2013*, se cerea participanților să editeze o revistă „pro lectura” pentru publicul din propria școală, însoțită de un jurnal de bord în care să consemneze „povestea” ei. Ideea de la care am pornit era că nu este suficient ca elevii să scrie diferite tipuri de texte despre cărți, ci este nevoie și să se documenteze asupra felului în care colegii lor se raportează la lectură. Iar prin lansarea ei, într-un cadru larg, să se transforme într-un „eveniment” – pledoarie pentru lectură.

S-au înscris 40 de portofolii, iar, dacă socotim numai la 300 numărul elevilor din fiecare școală care au participat la lansare sau au răspuns la anchete și interviuri, au completat chestionare, tot ajungem la 12.000. Cu ocazia acestui

concurs am mai aflat încă ceva: în cel puțin cinci școli, astfel de reviste existau de o bună bucată de vreme.

În sfârșit, a treia situație se referă la numărul de articole publicate în rubrica „Cercuri de lectură” din *Perspective*, iar, începând din 2008, în „Revista cercurilor de lectură”, în cărțile simpozionului și în cele trei *Lecturiade*. Și aici îmi permit să avansez o cifră care se poate ușor verifica - între 500 și 600. O parte sunt semnalări de evenimente, de idei care, aplicate, au avut succes și despre care se crede că este bine să fie cunoscute și de alții, recenzii ale unor cărți „bune de citit în cercuri”, foarte multe prezentări de bune practici în cercuri și la clasă. O altă categorie este cea a articolelor teoretice publicate la rubrica „Lecturi în oglindă” din „Revista cercurilor” sau în postfețele *Lecturiadelor* și, în sfârșit, articole care se înscriu în sfera cercetării didactice de mai lungă sau mai scurtă durată (cele trei *Lecturiade*, cu un număr de autori variind între 20 și 36, sau, începând cu 2005, multe dintre comunicările de la simpozion. La acestea se adaugă dizertațiile de la masterat, lucrările pentru susținerea gradului I în învățământ sau chiar teze de doctorat care au ca punct de plecare specificul lecturii în cercuri.

Văzute din afară, cifrele pot să impresioneze. Cel puțin acesta a fost cazul meu atunci când am făcut estimările. Pe de altă parte, dacă ne gândim că un singur program POSDRU pune în mișcare cel puțin 1500 de persoane, cifrele despre care vorbeam mai sus par foarte modeste. Este evident că în cei 10 ani „Cercurile de lectură” nu a devenit un program de masă, deși noi am sperat tot timpul că ar fi putut să aibă un impact mai mare. La fel de clar este că, fiind un proiect desfășurat exclusiv pe bază de voluntariat, care pretinde o pregătire teoretică serioasă și o schimbare a comportamentului didactic, nu sunt foarte mulți nici cei care și-l asumă. De asemenea nu a fost asimilat în spiritul lui nici de sistem.

Nu știu dacă acest ultim lucru este bun sau rău. Cei care au răspuns la chestionare au păreri împărțite, temându-se de o birocratizare excesivă, de faptul că, devenit de „masă”, proiectul ar putea pierde tocmai acolo unde a câștigat, definindu-se ca alternativă față de predarea literaturii/lecturii în școală.

Cred însă că valoarea proiectului, atâta câtă este, stă mai ales în ceea ce nu se poate măsura în cifre și indicatori statistici. Mă voi întoarce la lista de întrebări rămasă deschisă în decembrie 2012 când s-a lansat ideea acestui bilanț. Voi începe cu cele care vizează profesorul care și-a asumat condiția de coordonator de cerc sau atelier. Deci ce a câștigat profesorul implicându-se într-un astfel de program? De aici încolo nu voi face decât să sintetizez răspunsurile din chestionare și din culegerea de față. Câștigul lui s-ar putea rezuma în câteva cuvinte: a devenit „consilier de lectură”. Aceasta înseamnă că a trecut el însuși printr-un proces de transformare, și-a lăsat deoparte vechile obișnuințe, și de pedagog, și de cititor pregătit să descopere în fiecare text ceea ce „se cere” pentru teste de evaluare și bacalaureat. A revenit, alături de elevii săi. la condiția de cititor „de plăcere” și a constatat că are mult mai multe șanse să le câștige încrederea dacă înlocuiește relația de profesor de maternă – elev-cititor cu cea de cititor - cititor. Și lista cu câștigurile lui ar putea continua. A devenit mai creativ, și-a conceput proiecte proprii, cu alte cuvinte s-a eliberat de rutina care ne pândește pe fiecare dintre noi.

Ce a câștigat elevul? O declară el singur atunci când își face portretul de cititor, când își pune întrebări legate de cărți și de propria formare, când se implică în acțiunile de promovare a lecturii sau își asumă și el, la rândul lui, rolul de „consilier de lectură”, pentru cei mai mici.

Ce a câștigat sistemul? Profesori reflexivi, dinamici, creativi, atenți să-și revizuiască în mod continuu activitatea, profesori atenți să-și cunoască elevii și să gândească soluții la modul individual, profesori practicieni, dar totodată și cercetători.

În sfârșit, ce s-a câștigat la nivelul global al proiectului în cei zece ani? Cred că cel mai mare câștig este cel al unei ucenicii în cercetarea - acțiune. Să ne reamintim ce anume presupune acest tip de cercetare empirică, specifică unor domenii cum sunt cele ale disciplinelor umaniste și sociale. Cercetarea - acțiune este un tip de cercetare calitativă și interpretativă al cărei punct de plecare este experiența, iar scopul ei este

să stabilească o rațiune pentru care ar trebui schimbat un anumit aspect al practicii. Etapele parcurse sunt: stabilirea problemei de cercetat, identificarea datelor cheie, consultarea bibliografiei ei, planificarea, acțiunea, reflecția și reluarea procesului în noile condiții.

Ca proiect de cercetare-acțiune, *Cercurile de lectură*:

a. își găsește motivația în atitudinea elevilor/sistemului de învățământ/a societății față de lectură (pe de o parte, clamarea crizei lecturii, pe de altă parte, lipsa de interes față de remedierea situației și găsirea unor soluții fezabile);

b. cercetează cauzele în cazul unor grupuri particulare de la elevi de la clasele primare până la liceu, din diferite tipuri de școli din mediul rural/urban (de exemplu, chestionarul aplicat în 2004 de Luminița Medeșan pe 1300 de elevi, nenumăratele anchete, studii de caz aplicate de mulți dintre cei care participă la proiect (aș menționa numai „tema” cu care au venit, în 2006, cei 30 de participanți la atelierul condus de Charles Temple, *Cărți pentru copii*);

c. consultă literatura de specialitate și experiența altora (s-au citit și recitat cele mai recente cărți de teoria lecturii și de didactica lecturii, de data aceasta prin prisma unor posibile aplicații la situațiile concrete, s-au adunat informații despre experiența altor țări în problemă, în special Franța, Canada, America);

d. planifică acțiunea și o pune în practică (lectura în cercuri cu cărțile și strategiile aferente);

e. analizează și evaluează rezultatele (întâlnirea de evaluare a pilotării din 2005, de la Valea Drăganului în care au fost selectate, în funcție de criterii stabilite de comun acord, materialele care vor intra în *Lecturiada 1*);

f. face publice rezultatele (în *Lecturiada 1* – justificarea comunităților de lectură și a lecturii empaticе), diseminează experiența (în atelierelor demonstrative și în primul curs de formare, *Cercuri de lectură* care cuprinde și un modul de opt ore de inițiere în cercetarea didactică);

g. face corecțiile necesare și continuă procesul în funcție de obiectivul nou fixat (strategii specifice cercurilor).

Am detaliat doar prima etapă. În linii mari, urmând aceeași evoluție în spirală, procesul continuă și în următoarele etape când sunt propuse obiective noi iar

rezultatele sunt diseminate in următoarele *Lecturiade* și în alte studii și comunicări.

Din punctul meu de vedere, de altfel confirmat de răspunsurile din chestionare, rezistența in timp a „Cercurilor de lectură” s-a datorat încurajării inițiativei personale. Chiar dacă scopul și obiectivele au rămas aceleași pentru toți, căile au fost diferite, fiecare dintre coordonatori având posibilitatea de a-și pune în practică și a face reflecțiile pe seama propriului proiect prin care se încerca să se găsească soluții la situațiile concrete din cercul lui.

Desigur, nu toți participanții la proiect au făcut cercetare didactică. Cei mai mulți au rămas numai la partea practică, însă așa cum reiese din răspunsurile la chestionar, în bibliografia lor. au introdus fără nici o excepție *Lecturiadele* și „Revista cercurilor de lectură”.

Iar in ceea ce privește cercetarea – acțiune, subliniez încă o dată, suntem in faza uceniciei. A trebuit să ne asumăm eșecurile, nu ne-am putut uneori încadra in termenele fixate, alteori am modificat obiectivele. În afara de aceasta, contextul se schimbă și problemele la care trebuie găsite soluții se modifică. Dau doar două exemple. Dacă inițial cercurile au fost create ca o alternativă la predarea lecturii/literaturii în sistem, începând din 2007 s-a conturat tot mai clar nevoia de a acționa direct asupra activității din clasă, apropiind modul de abordare a lecturii la cercuri de abordarea metodică (prin urmare a fost conceput programul de formare *Lectură metodică/lectură cursivă*, iar în „Revista cercurilor de lectură” rubrica „Dus-Intors”. După 2009, mai ales după rezultatele dezastruoase ale elevilor romani la evaluarea PISA, a apărut nevoia gândirii unei direcții cu caracter corector a situației. Așa că am abandonat direcția de cercetare prin care doream să ducem mai departe interpretarea și am început de câțiva ani să acordăm o importanță tot mai mare problemelor de alfabetizare funcțională care afectează un mare număr de adolescenți. Pledoaria pentru promovarea atelierelor de lectură/scriere, introduse ca opționale la care ar putea participa un număr mai mare de elevi și s-ar putea lucra aici pe formarea/ameliorarea competențelor de lectură/scriere/ aici își are explicația.

Lecturiada 4

Așa cum specificam la început, *Lecturiada 4* este cartea unui bilanț, prin ea am încercat să surprindem dinamica proiectului, momentul la care s-a ajuns și varietatea formelor care pot coexista.

La 10 ani de la lansare, a patra *Lecturiadă* este cartea unei evaluări globale a proiectului prin care ne propunem să verificăm atât valabilitatea ipotezei inițiale, practicile și strategiile specifice cercurilor, direcțiile de dezvoltare a proiectului, de la o alternativă față de lectura școlară la o apropiere/completarea acesteia, cât și aspectele ce pot fi preluate în promovarea noii direcții, axate pe promovarea atelierelor de lectură/scriere și, mai explicit, pe probleme de literație.

În primul dintre chestionare solicitam respondenților să propună ei înșiși o temă/aspect despre care cred că ar putea fi dezvoltat ulterior. Am luat în considerare propunerile lor și am apelat la ei solicitându-i de data aceasta în calitate de autori. Pentru ca să surprindem o cât mai mare varietate de aspecte, am apelat și la cei care pe parcursul anilor, din varii motive, au abandonat la un moment dat ideea. Am ținut cont și de o altă idee prezentă în discuțiile din decembrie 2012: *Lecturiada 4* ar trebui să conțină o selecție de experiențe semnificative pentru istoria proiectului în ceea ce privește „vârsta” cercurilor, vârsta elevilor, tipurile de școli și tipuri de activități. Condițiile impuse au fost minimale: fiecare dintre autori trebuia să facă la început o contextualizare, urmată de prezentarea experienței și de o reflecție asupra rezultatelor. Tot de la început am stabilit că se va păstra tonul narativo-reflexiv din celelalte *Lecturiade*. Pe parcurs, structura cărții s-a modificat. Cauzele au fost diverse. Unii dintre cei care ne-au promis că vor scrie au renunțat. Alteori, pentru că nu aveam suficienți autori care să scrie despre cercurile de la primară am renunțat noi. Am considerat că ar trebui să existe totuși un echilibru între numărul de experiențe de la primară, gimnaziu și liceu.

La un moment dat ne-am dat seama că un DVD este un lucru mult mai complicat decât ne-am imaginat, în afară de aceasta, nu aveam nici suficiente informații

pentru a face, așa cum ne-am propus, o listă a cercurilor, o listă a blogurilor etc. Atunci am renunțat și la DVD. O parte din ceea ce urma să intre în anexe am cuprins în carte (de exemplu, *File decupate*). Am renunțat la capitolul despre „Sărbătorile lecturii”, pentru care exista foarte mult material, considerând ca ar putea face oricând obiectul unei cărți separate, însoțite în mod obligatoriu de un DVD.

În cele din urmă a ieșit o carte structurată în trei capitole, fiecare având o introducere în care s-au făcut trimiteri la răspunsurile din chestionare sau la alte materiale ale proiectului și câte 12 prezentări de experiențe.

Primul capitol, *Consilieri și cercuri*, conține un fel de curriculum-uri ale cercurilor și consilierilor în care am dorit să surprindem o varietate cât mai mare de aspecte. Istoria unor cercuri cu vechime neîntreruptă de 10 ani este pusă alături de cea a unor cercuri care există de cel mult un an. Unele cercuri funcționează în gimnazii, altele, în colegii naționale din orașe mari sau în licee tehnice din orașe mici. Unele cuprind elevi de aceeași vârstă, altele, dintr-un întreg ciclu. Există și cercuri care reiau o tradiție după 70-80 de ani. Ședințele de cerc, în unele cazuri, sunt concepute ca evenimente culturale organizate la nivelul tuturor școlilor din oraș. Sunt cercuri care funcționează în parteneriat cu bibliotecile școlare și județene. S-au făcut și parteneriate virtuale între școli din județe diferite.

Lor li se adaugă de data aceasta un număr cel puțin dublu de elevi din 12 cercuri. Am dorit să avem o imagine în oglindă și în cazul lor, scopul a fost acela a surprinde, ca într-un caleidoscop, varietatea manifestărilor în cadrul cercurilor, să punem în evidență diferențele de la cerc la cerc, dar și să refacem o imagine unitară a ceea ce le apropie. În cazul lor am făcut o selecție din materialele cercului: feedback-uri date cu ocazia diverselor întâlniri, fragmente din eseuri trimise pentru concursul *Eu, cititorul, cărțile mele și ceilalți*, fragmente din articolele din revistele „pro lectura”, din jurnalele cercului sau din propriile jurnale de lectură. Exprimarea este uneori stângace, opiniile despre cărți naive și exaltate. Criteriul care a prevalat nu a fost cel al alegerii unor texte bine scrise după standardele școlare sau după standardele maturilor despre ce înseamnă un text bun, ci a fost cel al autenticității.

Cel de-al treilea capitol este centrat asupra *Cărților și cititorilor*. Și de data aceasta am încercat să surprindem aspecte cât mai diverse atât în privința titlurilor, cât și în ceea ce privește specificul abordării lor în cercuri, ateliere sau, uneori, în clasă. Fac o sumară trecere în revistă a unora dintre cărțile care se citesc și despre care se vorbește la cercuri: *Animalul inimii* de Herta Muller și *Jurnalul unui puști*; *Aprilie spulberat* de Ismail Kadare și *Baltagul* lui M. Sadoveanu; *Ciuma* și un interviu al Ioanei Pârvulescu, *Valorile romanilor – în ce (nu) mai credem*; un bestseller internațional, *Tabăra* de Louis Sachar, și un roman scris de un elev de clasă a XII-a de la un Colegiu Economic, fost cerchist pe când era în gimnaziu; altele sunt apropiate *Cireșarii*, *Sunt o babă comunistă* și *Toate bufnițele*, pentru că, la un moment dat, toate trimit la paradisul unei zile din vacanța de vară, paradis care urmează să fie trăit peste câteva săptămâni și de cerchiștii dintr-o clasă de gimnaziu. Motivele pentru care se citește sunt și ele diverse: pentru amuzament, pentru a scrie, pentru a vorbi despre idealuri, pentru a vedea cum vorbesc între ele cărțile din spații și din timpuri diferite.

Care ar fi perspectivele pentru viitor ale unui astfel de proiect? Mă întorc la concluziile *Raportului Eurydice*. Se vorbea acolo despre nevoia de a se forma profesori prin parcurgerea unor programe coerente de lectură, despre nevoia creării rețelelor care să cuprindă profesorii de lectură și despre nevoia cercetării didactice. Într-un anumit fel, noi am făcut aceasta. Se pare că am intuit direcția bună. De aceea cred că un proiect cum este „Cercurile de lectură” are toate șansele să continue pe o „perioadă nedeterminată”.